

Langdurig vermiste personen

De aard en omvang en lessen voor de opsporing*

Manon Hardeman & Ilse van Leiden

1 Meer aandacht voor langdurig vermiste personen

Jaarlijks worden er ongeveer 40.000 vermissingen bij de politie gemeld. De meeste vermissingen worden binnen een paar dagen opgehelderd. Er zijn echter ook vermissingen die langer voortduren. Wanneer een persoon een jaar of langer geen teken van leven geeft, wordt er gesproken van een langdurige vermissing. Vanuit de media zijn er verschillende langdurige vermissingen bekend. Denk bijvoorbeeld aan de 47-jarige Hanno van Mil uit Amersfoort, die in april 2014 vermist raakte. Hanno was onderweg naar een afspraak, maar is daar nooit aangekomen. Zijn auto, met daarin zijn sleutels en telefoon, wordt een dag later teruggevonden. Ondanks herhaalde opsporingspogingen is nog altijd onduidelijk wat er met Hanno van Mil is gebeurd. Naast de zaken die in de media verschijnen, bestaan er langdurige vermissingen die niet of nauwelijks bekend zijn

De afgelopen jaren is de aandacht voor (langdurige) vermissingen toegenomen. De Nationale Politie heeft geïnvesteerd in meer kennis en kunde over het thema. Binnen iedere eenheid zijn coördinatoren en een specialist aangesteld om te adviseren in vermissingszaken en om de zaken beter te coördineren. Ook in het meest recente *Handboek Vermiste Personen* van de Nationale Politie wordt kort aandacht besteed aan langdurige vermissingen.¹

Naar het fenomeen van langdurige vermissingen is in Nederland echter weinig wetenschappelijk onderzoek verricht. Dat is verrassend, omdat langdurige vermissingen maatschappelijk een grote impact hebben en deze zaken de politie veel werk kunnen opleveren. Het was tot nu toe niet bekend om hoeveel langdurige vermissingen het in Nederland gaat en wie dit zijn. Ook is nooit uitgebreid in beeld gebracht hoe de politie te werk gaat in een langdurige vermissingszaak. Om hier meer zicht op te krijgen en om lessen voor de opsporingspraktijk te genereren heeft Bureau Beke – in opdracht van het Programma Politie en Wetenschap – onderzoek gedaan naar langdurige vermissingen. Het onderzoek is tweeledig:

- 1 In de eerste deelstudie zijn de omvang en de aard van langdurige vermissingen in kaart gebracht.²
- 2 In de vervolgstudie is de opsporingspraktijk bij langdurige vermissingen in beeld gebracht aan de hand van een reconstructie van 30 vermissingszaken.³

* Manon Hardeman en Ilse van Leiden zijn werkzaam bij Bureau Beke.

1 S. Schouten e.a., *Handboek Vermiste Personen*, Den Haag: Reed Business 2016.

2 I. van Leiden & M. Hardeman, *Vermisten op de kaart. Aard en omvang van langdurige vermissingen* (Politiekunde 72A), Amsterdam: Reed Business 2015.

3 I. van Leiden & M. Hardeman, *Vermisten op het spoor. Rechercheren naar langdurige vermissingen* (Politiekunde 85), Amsterdam: Reed Business 2015.

2 Omvang en aard

Een overzicht van het aantal langdurig vermiste personen heeft altijd ontbroken, omdat er simpelweg geen systematische, eenduidige registratie bestond. De gebrekkige registratie van vermiste personen heeft verschillende redenen. Allereerst worden niet alle vermissingen gemeld bij de politie of komen ze niet in de openbaarheid, waardoor ze ook niet geregistreerd kunnen worden. Ten tweede worden de vermissingen die wel geregistreerd zijn vaak niet uit de registratiesystemen verwijderd wanneer deze zijn opgehelderd, waardoor de systemen vervuild zijn. Ten derde verdwijnen meldingen uit het bedrijfsprocessensysteem van de politie door een periodieke (automatische) opschoning. Ten vierde bestaan er meerdere registratiesystemen voor vermiste personen, die afzonderlijk van elkaar verschillende vermissingen bevatten. Deze systemen verschillen technisch en inhoudelijk van elkaar, waardoor het niet mogelijk is de systemen aan elkaar te koppelen.

Het doel van het eerste onderzoek was het genereren van een zo compleet mogelijk overzicht van het aantal langdurig vermiste personen. Om tot een betrouwbare landelijke lijst te komen waar alle personen op staan die langdurig vermist zijn, was een analyse van verschillende registratiesystemen vereist.

2.1 Aantal langdurig vermiste personen

Om tot een eenduidige lijst van langdurig vermisten te komen is allereerst het begrip 'langdurig vermiste personen' afgebakend. Volgens het *Handboek Vermiste Personen* is een vermist persoon iedere persoon:

- die tegen redelijke verwachting in afwezig is uit de voor die persoon gebruikelijke of veilig geachte omgeving;
- van wie de verblijfplaats onbekend is; en
- in wiens belang het geacht kan worden dat de verblijfplaats wordt vastgesteld.⁴

Langdurig vermisten zijn in het onderzoek gedefinieerd als personen die een jaar of langer in Nederland vermist zijn en Nederlanders die sinds een jaar of langer in het buitenland vermist zijn. Deze definitie is in samenspraak met de Nationale Politie opgesteld en wordt in de huidige politiepraktijk als zodanig gebruikt.

Vermissingen zijn een dynamisch gegeven. Een vermiste kan na een bepaalde tijd terugkeren of teruggevonden worden. De landelijke lijst van langdurig vermisten moet gezien worden als een momentopname: op de lijst staan vermisten die op dat moment een jaar of langer onvindbaar zijn. Een dag later kan dit aantal alweer hoger of lager zijn. Bij het inventariseren van langdurige vermissingen is daarom een peildatum gehanteerd. Deze is gesteld op 1 april 2013. Dat wil zeggen dat een vermissing is meegenomen als de vermissingsdatum op of voor 1 april 2012 ligt.

4 Schouten e.a. 2016, p. 25.

Tabel 1. *Overzicht basisbronnen vermiste personen medio 2013*

Database	Aantal records
Vermist	10.953
Politiewebsite	3.763
OPS	854
NSIS	1.212
VPS	1.702

Een verkenning van verschillende databases waarin vermiste personen worden geregistreerd, leverde vijf geschikte databases op voor het samenstellen van de landelijke lijst langdurig vermiste personen:

- 1 Het Vermiste Personen Systeem (VPS): dit is een registratiesysteem dat begin jaren negentig binnen de politie is ontwikkeld. In dit registratiesysteem staan zorgwekkende vermissingen van langer dan drie weken. Het is ondergebracht bij het Landelijk Bureau Vermiste Personen. Het registratiesysteem is vanwege de beperkte autorisatie voor politiefunctionarissen niet consequent gevuld en daarnaast gebrekkig onderhouden, waardoor het geen betrouwbaar en actueel overzicht biedt.
- 2 De database van de website van de Nationale Politie: dit is de onderliggende database van de website waarop de politie publiekelijk aandacht vraagt voor vermiste personen nadat de achterblijvers daarvoor toestemming hebben gegeven. Deze database biedt inzicht in een deel van de openstaande vermissingszaken.
- 3 Het Nationale Opsporingsregister (OPS): dit is een landelijk signaleringssysteem dat onder andere registraties van vermiste personen bevat. De signalering blijft vijf jaar in OPS staan en wordt automatisch verwijderd indien deze niet verlengd wordt.
- 4 Het Nationaal Schengen Informatie Systeem (NSIS): dit is het Nederlandse deel van het informatiesysteem van de Schengenlanden (SIS), een gemeenschappelijk opsporingsregister. Hierin kunnen vermiste personen internationaal worden gesignaleerd. Ook in het NSIS blijft de signalering niet langer dan vijf jaar actief, mits deze wordt verlengd.
- 5 De database van het televisieprogramma *Vermist* van AVROTROS: in dit televisieprogramma werd tot 2015 aandacht besteed aan vermiste personen. Aan de basis van het programma ligt een database waarin vermiste personen staan geregistreerd. De geregistreeerde vermissingen zijn door achterblijvers gemeld, door de politie aangedragen of door de redactie in de media gevonden.

Voornoemde registratiesystemen herbergden op het moment van onderzoek ruim 18.000 registraties van vermiste personen. In tabel 1 staat het aantal registraties per database.

Een eerste stap bij de inventarisatie was het opschonen van de databases. Dit houdt in dat alle registraties handmatig zijn nagelopen om vervuiling en dubbelingen eruit te halen. Vervolgens is op de resterende records een selectie uitgevoerd aan de hand van de volgende criteria.

- De registratie moet over een vermissing in Nederland gaan of over een Nederlander die in het buitenland vermist is geraakt.
- De datum van vermissing moet op of voor 1 april 2012 zijn.
- De status van het record moet 'vermist' zijn (er staan ook vermisten geregistreerd met de status 'terecht').
- De vermissing moet bij de politie bekend zijn.

Het laatstgenoemde criterium is toegepast omdat de landelijke lijst bedoeld is voor de Nationale Politie. Hierdoor bevat de lijst enkel vermissingen waarvan de politie in kennis is gesteld en die daarmee als serieus mogen worden beschouwd. Ongeveer twee derde van de ruim 18.000 registraties is om verschillende redenen niet meegenomen. Zo is een aantal registraties geschrapt omdat de vermiste weer terecht blijkt te zijn. Een andere reden om registraties niet over te nemen is dat deze dubbel staan geregistreerd in de databases. Daarnaast zijn de vermisten zonder identiteit (zogeneten NN'ers) niet meegenomen. Na de screening van de databases blijven 2.720 langdurig vermiste personen over. De voorlopige lijst met de 2.720 unieke registraties is ter verificatie aangeboden aan de Nationale Politie. Een groot aantal personen bleek alweer terecht te zijn en werd van de lijst geschrapt. Daarnaast hebben de politie-eenheden nog een aantal langdurig vermisten aan de lijst toegevoegd. Deze vermisten ontbraken op de lijst omdat ze (nog) niet geregistreerd stonden in een database. Het resultaat is een landelijke lijst van 1.497 langdurig vermiste personen. Dit wil zeggen dat er op 1 april 2013 in totaal 1.497 personen een jaar of langer vermist zijn. Hiermee is voor het eerst een betrouwbare lijst van langdurig vermiste personen in Nederland beschikbaar. De geconstrueerde landelijke lijst die is opgesteld, is aangeboden aan de Nationale Politie en is inmiddels beter bekend als de 'Beke-lijst'. Met het verstrijken van de tijd zal het aantal langdurig vermiste personen dat op de lijst staat, veranderd zijn.

2.2 *Ontwikkeling in het aantal langdurige vermissingen*

De landelijke lijst langdurig vermiste personen bevat vermissingen daterend van 1929 tot en met het eerste kwartaal van 2012. De registratie is vanaf de eeuwwisseling het meest betrouwbaar, omdat er vanaf dat moment consequenter wordt geregistreerd. De hoofdmoot van de registraties (80%) heeft dan ook betrekking op personen die sinds het jaar 2000 vermist zijn geraakt (zie tabel 2). De spreiding over de vermissingsjaren verloopt vanaf dat moment per cluster van drie jaar redelijk gelijkmatig, met het grootste aantal in het meest recente cluster tussen 2009 en 2012. Sinds de eeuwwisseling zijn er jaarlijks gemiddeld bijna 100 personen langer dan een jaar vermist geraakt.

Tabel 3 biedt inzicht in de duur van de vermissingen. De meerderheid van de langdurige vermissingen (59,2%) duurt tussen de één en tien jaar voort. In ruim

Tabel 2. *Geregistreerde langdurig vermisten naar periode van vermissing*

Tijdvak	Aantal	Percentage
1929-1960	57	3,8
1960-1980	23	1,5
1980-2000	219	14,7
2000-2013	1.198	80,0
Totaal	1.497	100

Tabel 3. *Duur van de vermissingen (peildatum 1 april 2013)*

Duur	Aantal	Percentage
1-5 jaar	432	28,9
5-10 jaar	454	30,3
10-15 jaar	382	25,5
15-20 jaar	92	6,1
20 > jaar	137	9,2
Totaal	1.497	100

Tabel 4. *Langdurig vermisten naar leeftijd ten tijde van de vermissing*

Duur	Aantal	Percentage
0 t/m 6 jaar	126	8,4
7 t/m 12 jaar	106	7,1
13 t/m 17 jaar	430	28,7
18 t/m 30 jaar	327	21,8
31 t/m 45 jaar	259	17,3
46 t/m 65 jaar	145	9,7
65 jaar >	25	1,7
onbekend	79	5,3
Totaal	1.497	100

een kwart van de zaken (28,9%) betreft het vermissingen die één tot vijf jaar duren. Een klein aantal vermissingszaken (15,3%) speelt al vijftien jaar of langer.

2.3 *Persoonskenmerken van langdurig vermiste personen*

De helft van de langdurig vermisten (50,8%) is ten tijde van de verdwijning volwassen. Iets minder dan de helft (44,2%) is ten tijde van de verdwijning jonger dan 18 jaar. Van 79 vermisten is de leeftijd onbekend, omdat deze niet terug te vinden is in de registratiesystemen (zie tabel 4).

Tabel 5. *Langdurig vermisten naar leeftijd en geslacht*

Groep	Aantal	Percentage
Minderjarige meisjes	337	22,5
Minderjarige jongens	308	20,6
Meerderjarige vrouwen	254	17,0
Meerderjarige mannen	471	31,4
Onbekend	127	8,5
Totaal	1.497	100

Meer dan de helft van de langdurig vermisten (52%) is mannelijk en 4 op de 10 vermisten is vrouwelijk (39,5%). In relatie tot de leeftijd van de vermisten blijkt er een verschil te zijn wat betreft het geslacht (zie tabel 5). De vermisten van het vrouwelijke geslacht betreffen voor het merendeel meisjes onder de 18 jaar. Vermisten van het mannelijke geslacht zijn daarentegen vaker volwassen op het moment van vermissing. Wanneer het geslacht of de leeftijd van een vermiste niet bekend is omdat dit niet geregistreerd staat, kan de vermiste niet worden ingedeeld en valt deze onder de categorie onbekend. Vermisten die vijftien jaar of langer vermist zijn, zijn in ruim 80% van de gevallen volwassen op het moment van de vermissing.

Ruim een kwart van de langdurig vermiste personen (28,4%) is geboren in Nederland. Meer dan de helft van de langdurig vermisten (58,8%) komt oorspronkelijk uit het buitenland, voornamelijk uit Afrika (26,7%) en Azië (19,7%). Wat betreft de geregistreerde nationaliteit blijkt er een verschil in de leeftijden van de langdurig vermisten te zijn. De langdurig vermisten die in Nederland of een ander Europees land zijn geboren, zijn meestal volwassenen (respectievelijk 67,1% en 73,6%). Dat geldt ook voor de van oorsprong Amerikaanse vermisten (81,1%).

2.4 Vermoedelijke aard van de vermissing

Het is inherent aan een vermissing dat onduidelijk is waar de vermiste verblijft. In ruim twee vijfde van de bijna 1.500 zaken is in de geraadpleegde registratiesystemen geen informatie beschikbaar over wat er mogelijk met de vermiste gebeurd is. In de overige zaken is via achterblijvers of degene die de vermissing heeft gemeld of geregistreerd een vermoedelijke aard van de vermissing opgegeven. Hiervan is een categorie-indeling gemaakt om een beeld te krijgen van de mogelijke toedracht van de vermissing.

Bijna een kwart van de langdurig vermisten is volgens de beschikbare registratie-informatie asielzoeker. Het relatief grote aantal Afrikanen en Aziaten onder de langdurig vermisten die in Nederland verdwijnen, houdt verband met deze categorie. Van een tiende van de zaken is bekend dat de vermiste na een vermoedelijk vertrek naar het buitenland vermist is geraakt. Volwassen mannen zijn in deze categorie oververtegenwoordigd. Ruim 100 personen, met name kinderen, zijn volgens de registratie-informatie vermoedelijk ontvoerd. Bijna 100 vermisten zijn

te typeren als weglopers. Deze categorie omvat in hoofdzaak volwassenen die vermoedelijk zijn weggelopen uit zorginstellingen en andere woonvoorzieningen. Dan resteren er nog zo'n 100 vermisten die volgens de registratiegegevens vermoedelijk zijn omgekomen in de oorlog of bij een ongeval of een ramp. Bij een ongeval of ramp kan worden gedacht aan een ongeluk op zee of een vermissing tijdens een duikexcursie. Naast de ontvoeringen is uit de informatie te destilleren dat er bij ten minste 50 langdurig vermisten, veelal Nederlandse mannen, vermoedelijk een (ander) misdrijf in het spel is. Dit laatste type langdurige vermissingen wordt in het tweede deelonderzoek verdiept.

3 De opsporingspraktijk

Na inzichtelijk te hebben gemaakt hoeveel personen langdurig vermist zijn en om wie het gaat, is in de vervolgstudie nagegaan hoe de politie omgaat met langdurige vermissingszaken en wat daarvan kan worden geleerd. Hiertoe is een reconstructie gemaakt van 30 langdurige vermissingszaken. Er zijn meerdere scenario's denkbaar bij een vermissing. In het kader van de zuiverheid van de analyse is gekozen voor vermissingen waarvoor in eerste instantie geen aannemelijke verklaring bestaat en waarbij moord of doodslag een van de scenario's is. De werkwijze van de politie bij bijvoorbeeld internationale kindontvoeringen kan er immers anders uitzien dan bij vermisten waarbij het vermoeden bestaat dat deze zijn omgebracht. De vermissingszaken zijn geselecteerd in overleg met de Specialisten Vermiste Personen van de Nationale Politie. Zaken waarin actueel nog opsporingsactiviteiten werden verricht en zaken die te gevoelig lagen bij achterblijvers, zijn niet meegenomen.

Naast 18 niet-opgehelderde zaken zijn er 12 opgehelderde langdurige vermissingen gereconstrueerd. Een zaak is in termen van het onderzoek opgehelderd als de vermiste terecht is en/of er een dader is veroordeeld. In de analyse is gebruikgemaakt van open bronnen, en de politiedossiers zijn uitgebreid bestudeerd. Daarnaast zijn er interviews gehouden met de betrokken politiefunctionarissen, een officier van justitie en achterblijvers van de vermisten.

3.1 De politiedossiers

De bestudeerde zaken dateren uit het tijdvak 1985 tot en met 2010. Gemiddeld lopen deze vermissingszaken ongeveer elf jaar. Een uitdaging bij oude vermissingszaken is allereerst het vinden van het politiedossier. Van de meeste bestudeerde zaken bleken de dossiers te worden bewaard op de coldcaseafdeling (40%) of in het archief (33%). De overige dossiers bevonden zich op regionale rechercheafdelingen (13%) of waren opgeslagen in het politiesysteem (10%). Eén dossier is teruggevonden op het bureau van de politiefunctionaris die vanaf het begin bij de zaak betrokken is geweest.

Een van de vermissingszaken blijkt na bijna vijftien jaar nog niet bij de coldcaseafdeling terecht te zijn gekomen. De rechercheur heeft de zaak in eigen beheer gehouden omdat hij in zijn laatste jaar voor zijn pensioen nog hoopt

de zaak op te lossen. ‘Het is voor mij een heilig streven om haar fysiek te vinden.’ Bron: interview politie

De omvang van de dossiers loopt uiteen van een enkel proces-verbaal tot een kamer vol met verhuisdozen met dossiers. Ook de kwaliteit van de dossiers verschilt. In het ene dossier is alles goed geregistreerd, terwijl in het andere dossier veel cruciale informatie – zoals een exact tijdstip van de vermissing of de datum van de melding – ontbreekt.

3.2 *De eerste fase na de vermissing*

De politie kan pas in actie komen als zij op de hoogte is van de vermissing. In de meeste gevallen melden achterblijvers de vermissing en in enkele gevallen ontdekt de politie zelf dat iemand is vermist, bijvoorbeeld omdat ze naar iemand op zoek zijn en niemand weet waar diegene is. De politie is bij de 30 onderzochte zaken gemiddeld binnen twee weken op de hoogte gesteld van de vermissing. Een aantal meldingen volgt later, soms weken of maanden na de verdwijning. De opgehelderde vermissingen zijn eerder bij de politie gemeld dan de niet-opgehelderde zaken. De zaken zijn te divers om causaliteit tussen het tijdig melden en de kans op opheldering te veronderstellen. Evident is echter dat het belangrijk is om een vermissing zo snel mogelijk te melden, zodat cruciale informatie niet verloren gaat.

Opmerkelijk is dat in bijna de helft van de zaken (14) achterblijvers die een hechte band met de vermiste hebben niet direct melding hebben gemaakt. Een aantal doet dat op een relatief laat moment alsnog, al dan niet op aandringen van anderen. Voor het niet of laat melden door achterblijvers kunnen verschillende verklaringen zijn. Achterblijvers kunnen vanuit emoties zoals angst, trots of schaamte niet handelen, of een taalbarrière kan de stap naar de politie in de weg staan. Een andere reden om niet of laat te melden kan zijn dat achterblijvers kennis dragen over de vermissing. Terughoudendheid in het maken van een melding kan verdacht maken. In het merendeel van de bestudeerde zaken is de ‘niet-melder’ op enig moment al dan niet formeel als verdachte beschouwd. In 3 zaken leidde dit tot een veroordeling van deze verdachten.

Er worden mensen gehoord in de omgeving van de vermiste. Vrienden van de vermiste willen niet verklaren omdat ze bang zijn betrokken te raken bij zaken die ze niet kunnen overzien en waar ze mogelijk hun vingers aan kunnen branden. Bron: politiedossier

3.3 *Inschatting en reactie*

Het rechercheren naar vermissingen is anders dan het rechercheren naar (andere) misdrijven, omdat het vertrekpunt anders is. Het is bij een vermissing niet zeker of het om een misdrijf gaat en dus moet eerst worden aangetoond dat de vermiste iets ernstigs overkomen is.

‘Als er ergens een lijk ligt dan kun je er niet omheen en dan moet je de zaak wel oppakken. Een vermissing is niet tastbaar en wordt daarom vaker niet opgepakt.’ Bron: interview politie

De kenmerken van de vermiste (zoals geslacht, leeftijd en problematiek), de omstandigheden van de vermissing en harde informatie zoals sporen, maar ook het onderbuikgevoel van politiefunctionarissen worden meegewogen in de urgentiebepaling. Een vermissing is urgent ‘wanneer er sprake is van substantiële aanwijzingen dat de vermiste (of anderen) een hoge mate van risico loopt (lopen) en/of in direct (levens)gevaar verkeert (verkeren) en waarbij snel handelen noodzakelijk is’.⁵ In alle andere gevallen is er sprake van een ‘overige vermissing’. In meer dan de helft (17) van de vermissingszaken is de zaak in eerste instantie als niet-urgent ingeschat. In ruim de helft van de zaken (16) is direct actie ondernomen door de politie. Actie houdt in dat er met achterblijvers wordt gesproken, dat mogelijke verblijflocaties worden nagetrokken, dat de politieregistratiesystemen worden geraadpleegd en dat er (bij uitzondering) wordt gezocht in de woning. In iets minder dan de helft van de zaken (14) heeft de politie in eerste instantie niet actief gehandeld. Redenen om niet te handelen zijn onder andere capaciteitsgebrek, een lage prioritering van de zaak of het als plausibel aannemen van de verklaring van de achterblijver voor de verdwijning. Ook bij 2 als urgent bestempelde vermissingen is niet direct actie ondernomen, onder andere doordat de desbetreffende politiefunctionaris andere zaken moest oppakken. Daar staat tegenover dat in 5 zaken die als niet-urgent zijn aangemerkt wel direct actie door de politie is ondernomen. Hier lijkt sprake van willekeur, gevoed door wat men in politiekringen noemt ‘de waan van de dag’ en de individuele betrokkenheid van politiefunctionarissen bij de zaak.

3.4 Opsporing

In alle 30 zaken is vroeg of laat opsporing gepleegd. In meer dan de helft van de zaken (17) zelfs binnen dezelfde week. In bijna een kwart van de zaken (7) zit meer dan een maand tussen de vermissing en de opsporing, in 2 zaken zelfs meer dan een jaar. Het zo snel mogelijk starten met onderzoek kan bepalend zijn voor de afloop. In de opgehelderde zaken is eerder opsporing gepleegd dan in de niet-opgehelderde zaken. Of hier sprake is van een causaal verband, kan vanwege de inhoudelijke diversiteit in zaken en de kleine aantallen echter geen harde uitspraak worden gedaan.

De opsporing ligt vaak in handen van een klein aantal politiefunctionarissen. Meestal draait de zaak op districtsniveau, soms op regionaal niveau door een Team Grootschalige Opsporing (TGO). Een volwaardig TGO, bestaande uit circa 25 rechercheurs, is in geen enkele bestudeerde zaak direct ingezet.

Bij een vermissing zijn vier hypothesen denkbaar: een vrijwillige verdwijning, een ongeval, een zelfdoding of een misdrijf. Niet in elke onderzochte zaak zijn door de politie alle hypothesen systematisch langsgelopen, soms is er van een enkele

5 Schouten e.a. 2016, p. 41.

hypothese uitgegaan. Omdat het 'hypothese- en scenariodenken' vroeger nog niet in het rechercheproces verankerd lag, is dat verklaarbaar.

'Eerst hebben we alle scenario's uitgelopen. Vanaf het moment dat we ontdekten dat zijn creditcard en pinpas al direct na de vermissing door iemand anders gebruikt werden, bleef voor ons alleen nog het misdrijfscenario over.'
Bron: interview politie

De zaken kennen over het algemeen een hectische aanloop: verschillende verhalen van getuigen brengen het team op veel opsporingsrichtingen. Tegelijkertijd zijn de mogelijkheden om te rechercheren beperkt. Het team kan pas gebruikmaken van bijzondere opsporingsmiddelen (BOB-middelen) als er voldoende overtuiging bij de officier van justitie is dat er sprake kan zijn van een misdrijf. Het ene team gaat hier creatiever mee om dan het andere. De aanname 'we zijn het slachtoffer van een misdrijf kwijt' vormt soms voldoende grond om gebruik te mogen maken van BOB-middelen. Zonder de inzet van BOB-middelen aan de voorkant kan het opsporingsonderzoek direct een achterstand oplopen. Vluchtige gegevens – zoals voicemailberichten, reisinformatie of belhistorie – kunnen later niet meer worden opgevraagd, en een eventuele plaats delict kan door de tijd veranderen of schoongemaakt worden.

Op een gegeven moment moeten opsporingsonderzoeken eindigen. Dat wil echter niet zeggen dat de betrokken politiefunctionarissen geen opsporingshandelingen meer uitvoeren. Het merendeel van de zaken (18) is uiteindelijk eens of vaker formeel heropend. De doorzettingskracht bij de politie blijkt uit het feit dat zaken soms zijn heropend omdat de betrokken rechercheurs het niet kunnen verkroppen dat de vermiste na verloop van tijd nog steeds niet terecht is. Een andere aanleiding voor heropening is de druk die de media, achterblijvers of de politiek uitoefenen op de politie. Gemiddeld is er zes jaar na de vermissing een nieuw onderzoek gestart. Het verstrijken van de tijd kan het voordeel met zich brengen dat er nieuwe technieken zijn om onderzoek te doen, dat getuigen nu wel willen praten en dat er meer overtuiging van een misdrijf is, zodat er (alsnog) BOB-middelen kunnen worden ingezet. Het nadeel van het jaren later onderzoek doen is echter dat getuigen of verdachten overleden kunnen zijn en dat gegevens verloren zijn gegaan.

Twaalf bestudeerde zaken zijn opgehelderd. In deze zaken is het stoffelijk overschot van de vermiste teruggevonden en/of is er een dader veroordeeld. De helft van deze zaken is opgehelderd dankzij het direct 'doorpakken' door de politie dan wel het in hernieuwd onderzoek serieus opsporen. Alle inspanningen van de politie ten spijt is de andere helft van de zaken bij toeval opgehelderd: de vermisten zijn na verloop van tijd door burgers of op aanwijzen van de dader teruggevonden. Overigens bleek het misdrijfscenario niet in alle opgehelderde zaken op te gaan: in 4 zaken gaat het om zelfdoding of om een noodlottig ongeval.

3.5 *Lessen voor de opsporing*

Van oude zaken valt te leren. Uit de analyse van de 30 opsporingsonderzoeken zijn lessen voor de opsporing van (langdurig) vermiste personen gedestilleerd. Dit zijn niet alleen lessen voor de politie, maar ook voor achterblijvers van vermisten. Allereerst is het belangrijk dat er vanaf het moment van de melding wordt geïnvesteerd in het onderzoek naar de vermiste. Uit verschillende vermissingszaken blijkt dat de intuïtie van de ervaren politiefunctionarissen serieus moet worden genomen. Een vermissing moet daarnaast vanaf het eerste moment met een opsporingsbril worden bekeken en niet te veel vanuit een hulpverleningsperspectief. De vermissingslocatie moet direct als potentiële plaats delict worden beschouwd. Dat is met name een les voor de politiefunctionarissen uit de basispolitiezorg ('blauw'), die vaak als eerste geconfronteerd worden met een vermissing en voornamelijk een handavings- en hulpverleningstaak hebben. De recherche ('grijs'), die veel meer dan de basispolitiezorg gewend is om zaken vanuit een opsporingsperspectief te bekijken, komt meestal pas in een latere fase in beeld. Om zaken tijdig te kunnen overdragen is het belangrijk dat er korte lijnen zijn tussen 'blauw' en 'grijs' bij het overdragen van een zaak om geen informatie te missen die van belang kan zijn voor de opsporing.

De rol van achterblijvers is cruciaal: zij moeten de vermissing tijdig melden en daarbij zo veel mogelijk informatie met de politie delen. Omdat er bij een vermissing weinig tastbaars is, moet er met name op verhalen worden gerechercheerd. Achterblijvers blijken om verschillende redenen echter niet altijd direct de waarheid te vertellen, wat de opsporing kan vertragen of in de verkeerde richting kan leiden. Daarom moeten achterblijvers er door de politie bewust van worden gemaakt dat het belangrijk is om een eerlijke en volledige verklaring af te leggen. Voor de politie geldt dat zij op de terughoudendheid van achterblijvers moet anticiperen en veel aandacht moet besteden aan het verifiëren van verklaringen. In verschillende bestudeerde zaken is de politie (in eerste instantie) 'blind' gaan varen op de verklaringen van de achterblijvers, waardoor de verkeerde denk- en zoekrichtingen zijn ingeslagen.

In het verlengde van het voorgaande is het van belang dat politiefunctionarissen goed geïnformeerd op pad gaan. Dat wil zeggen: gebruikmaken van sociale achtergrondinformatie en systeem informatie over een vermiste om dit mee te laten wegen bij de urgentiebepaling van de vermissing. Denk aan slachtofferschap van huiselijk geweld en betrokkenheid bij criminaliteit. Getuige de bestudeerde zaken gebeurt dit in de praktijk niet altijd, waardoor de urgentiebepaling in het begin niet goed is gemaakt. In een aantal zaken is de vermissing niet als urgent ingeschat, terwijl dit wel terecht was geweest omdat er kort voor de vermissing meldingen van huiselijk geweld zijn gedaan door de vermiste.

Specifieke lessen die uit de oude zaken naar voren komen zijn onder andere alertheid op vervoer- en reismiddelen van de vermiste en verbouwingen in de omgeving van de vermiste en eventuele verdachten. In een aantal bestudeerde zaken heeft een verbouwing de gelegenheid geboden een vermiste te verstoppert. Het vinden van het vervoermiddel is ook een tastbaar puzzelstukje om dichter bij de opheldering te komen.

Het betrekken van bijzondere expertises is onmisbaar bij vermissingszaken. In de opgehelderde zaken blijkt vaker gebruik te zijn gemaakt van bijvoorbeeld gedragsdeskundigen en het Nederlands Forensisch Instituut dan in de niet-opgehelderde zaken. De adviezen van experts moeten evenwel altijd kritisch worden beschouwd en niet leidend maar ondersteunend zijn voor de opsporing. In meer algemene zin zijn ten slotte creativiteit, overtuigingskracht en vasthoudendheid bij het team en de officier van justitie voorwaarden om alles op alles te kunnen zetten in een vermissingszaak.

In het *Handboek Vermiste Personen* van de Nationale Politie wordt gesteld dat alle langdurige vermissingen moeten worden gemonitord door de specialist Vermiste Personen.⁶ In geval van een vermoeden van een misdrijf dient de vermissingszaak te worden ondergebracht bij het coldcaseteam. Een protocol voor het opnieuw in onderzoek nemen van oude vermissingszaken is er in Nederland echter niet. In de praktijk komt het er dan meestal op neer dat zaken worden heropend wanneer er zich actief nieuwe informatie aandient. Het onderzoek leert dat het zinvol is de rechercheurs van het eerste uur bij een heropening te betrekken. Zeker als het lang geleden is, is niet alles wat er gezegd of gedaan is goed geregistreerd. Daarbij komt dat het soms verbazingwekkend is wat rechercheurs jaren later nog over een zaak weten, mogelijk vanwege de impact die een niet-opgehelderde zaak op hen heeft.

4 Beschouwing

Vermissingszaken zijn over het algemeen lastige zaken voor de politie vanwege het niet-tastbare karakter: er is niet meteen een concreet misdrijf en geen plaats delict. Bovendien zijn het er veel: jaarlijks gaat het om circa 40.000 meldingen van vermissing. De meeste vermiste personen zijn binnen korte tijd weer terecht. Ook dat gegeven maakt dat de politie de neiging heeft om niet snel uit de startblokken te komen. Enkele vermissingen met een tragische afloop – zoals die van Jennefer van Oostende en Tanja Groen – hebben de werkwijze bij de politie echter op scherp gezet. De aandacht voor vermissingen is vergroot en er zijn binnen de Nationale Politie specialisten en coördinatoren aangesteld die adviseren bij vermissingszaken.

Hoewel de meeste vermissingen snel opgehelderd zijn, is er een groep vermisten die niet meer terugkeert. Met een landelijke inventarisatie en analyse van verschillende registratiesystemen binnen en buiten de Nationale Politie is nu voor het eerst een betrouwbare lijst van langdurig vermisten beschikbaar. Op de landelijke lijst langdurig vermiste personen staan bijna 1.500 namen, wat neerkomt op jaarlijks bijna 100 langdurig vermiste personen.

Bij de Nationale Politie ligt de taak om het aantal langdurig vermiste personen omlaag te brengen. Het feit dat de factor toeval een belangrijke rol speelt bij de opheldering, maakt dat ook de vermisten uit de niet-opgehelderde zaken nog steeds gevonden kunnen worden. Daarnaast heeft de politie de taak om het lan-

6 Schouten e.a. 2016.

delijke overzicht up-to-date te houden. Verbetering van de registratiesystemen en een betere registratiediscipline zijn hierbij erg belangrijk, omdat dit de basis is voor toekomstig onderzoek.

Dat van oude zaken te leren valt, blijkt uit de lessen die uit de reconstructie van 30 opsporingsonderzoeken zijn gedestilleerd. Sommige lessen lijken vanzelfsprekend. Het is toch logisch dat een melding snel moet worden opgepakt? Het onderzoek laat zien dat een melding in de praktijk echter lang niet altijd op de juiste wijze wordt opgepakt en dat het zinvol is om aandacht te schenken aan de opsporingsmogelijkheden die er zijn in onderzoek naar vermisten. De Nationale Politie beschikt nu weliswaar over een overzicht van langdurige vermissingszaken, maar het ontbreekt nog aan richtlijnen om deze zaken opnieuw in onderzoek te nemen. Wellicht dat hiervoor over de grens gekeken moet worden. Zo geldt in het Verenigd Koninkrijk en Australië de regel om oude vermissingszaken elk jaar tegen het licht te houden.⁷ Hiermee wordt voorkomen dat de versterkte aandacht voor langdurige vermissingen beperkt blijft tot een administratieve borging van de zaken. Zoals een rechercheur waarschuwt: 'De vermiste van nu, is de moordzaak van morgen en de cold case van de toekomst'.

7 NPIA, *Guidance on the Management, Recording and Investigation of Missing Persons*, 2010; Missing Women Commission of Inquiry, *Comparative Approaches to Missing Persons Procedures: An Overview of British, American and Australian Policies*, 2012.